

SIVILOMBUDSMANNEN
Forebyggingsenheten

BESØKSRAPPORT

Vadsø fengsel

10.–11. mai 2016

SIVILOMBUDSMANNEN

Vadsø fengsel
v/fengselsleder Bård Buljo
Dr. Skogsholmsgate 2
9800 VADSØ

Vadsø kommune, Helseenheten
v/enhetsleder Vivian Wara
Postboks 614
9811 VADSØ

Vår referanse
2016/932

Deres referanse

Vår saksbehandler
Johannes Flisnes Nilsen

Dato
29.06.2016

Oversendelse av rapport etter besøk til Vadsø fengsel 10.-11. mai 2016

Det vises til Sivilombudsmannens forebyggingsenhets besøk til Vadsø fengsel 10.-11. mai 2016.

Vedlagt følger rapporten fra besøket. Vi ber om at denne blir gjort tilgjengelig for innsatte, ansatte og andre som ønsker det.

Sivilombudsmannen ber om å bli orientert om oppfølgingen av rapportens anbefalinger innen 1. november 2016.

Fengselet og helseenheten bes utforme sine svar slik at de kan offentliggjøres. Dersom svarene inneholder opplysninger som ikke kan gjøres offentlig kjent, bes det om at det opplyses om det og sendes en sladdet versjon av svarene som kan offentliggjøres. Det bes om at hjemmel for å unnta opplysningene oppgis. Med mindre annet blir opplyst, vil det bli lagt til grunn at svarene kan offentliggjøres i sin helhet.

Aage Thor Falkanger
sivilombudsmann

for Helga Fastrup Ervik
kontorsjef
forebyggingsenheten

Vedlegg

Kopi:
Justis- og beredskapsdepartementet
Kriminalomsorgsdirektoratet
Kriminalomsorgen region nord
Helse- og omsorgsdepartementet

SIVILOMBUDSMANNEN

BESØKSRAPPORT

Vadsø fengsel

10.–11. mai 2016

Innholdsfortegnelse

1	Om Sivilombudsmannens forebyggingsmandat	4
2	Sammendrag	5
3	Generell informasjon om Vadsø fengsel	8
4	Gjennomføring av besøket	9
5	Alvorlige hendelser	9
6	Inngripende tvangstiltak	10
6.1	Menneskerettslige standarder	10
6.1.1	Standarder for bruk av isolasjon	10
6.1.2	Standarder for bruk av sikkerhetsseng	11
6.2	Bruk av sikkerhetscelle og sikkerhetsseng	11
6.2.1	Rettsgrunnlag	11
6.2.2	Fysiske forhold	11
6.2.3	Omfang og varighet	12
6.2.4	Tilsynsrutiner og ivaretagelse	12
6.2.5	Kroppsvitasjon ved innsettelse i sikkerhetscelle	12
6.2.6	Bekledning under opphold i sikkerhetscelle	13
6.2.7	Opphold i friluft ved bruk av sikkerhetscelle	14
6.3	Utelukkelse fra fellesskapet som forebyggende tiltak	14
6.3.1	Rettsgrunnlag	14
6.3.2	Omfang og varighet	15
6.4	Oppfølging av isolerte innsatte	15
6.5	Rettsikkerhet i saksbehandlingen	16
6.5.1	Sikkerhetscellevedtak og tilsynslogg	16
6.5.2	Vedtak om utelukkelse fra fellesskapet	16
7	Aktivitetstilbud og fellesskap	18
7.1	Aktivitetstilbud	18
7.1.1	Sysselsetting	18
7.1.2	Fritidstilbud	18
7.2	Fellesskap	19
8	Beskyttelse og ivaretagelse	20
8.1	Rutiner for forebygging av selvmord	20
8.1.1	Informasjonsutveksling for risikovurdering av sårbare frihetsberøvede	20
8.1.2	Rutiner for kartlegging og håndtering av selvmordsrisiko i fengselet	20
8.2	Ivaretagelse av innsattes sikkerhet	20
8.2.1	Særlig om bruk av dobbeltceller	21
8.3	Mottaksrutiner	22
8.3.1	Regler om informasjon i inkomstfasen	22
8.3.2	Skriftlig og muntlig informasjon ved inkomst	22

8.4	Oppfølging av innsatte	22
9	Helsetjenester	24
9.1	Generelt	24
9.2	Tilgang til helsetjenester.....	24
9.2.1	Helsevurdering ved innkost	24
9.2.2	Sentrale temaer for innkostsamtale	24
9.3	Konfidensialitet	25
10	Fysiske forhold	26
10.1	Uteområder.....	26
10.2	Sanitære forhold på cellene.....	26
10.3	Tilrettelagt celle for innsatte med bevegelseshemninger	27
11	Kontakt med omverdenen	28
11.1	Besøk.....	28
11.2	Telefon	28

1 Om Sivilombudsmannens forebyggingsmandat

På bakgrunn av Norges tilslutning til tilleggsprotokollen til FNs torturkonvensjon er Sivilombudsmannen gitt et eget mandat for å forebygge tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.¹ Det er opprettet en egen forebyggingsenhet ved Sivilombudsmannens kontor for å gjennomføre mandatet.

Forebyggingsenheten foretar regelmessige besøk til steder der mennesker er fratatt friheten, for eksempel fengsler, politiarrester, psykisk helseverninstitusjoner og barnevernsinstitusjoner. Besøkene kan være varslede eller uvarslede.

På bakgrunn av besøkene skal det avgis anbefalinger med sikte på å forebygge tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Sivilombudsmannen, ved forebyggingsenheten, har adgang til alle steder for frihetsberøvelse og til å føre private samtaler med personer som er fratatt friheten. Videre har enheten tilgang til alle nødvendige opplysninger av betydning for forholdene under frihetsberøvelse. Under besøkene søker enheten å avdekke risikofaktorer for krenkelse gjennom egne observasjoner og samtaler med de berørte. Samtaler med de frihetsberøvede er særlig prioritert.

I arbeidet med å ivareta forebyggingsmandatet har Sivilombudsmannen også utstrakt dialog med nasjonale myndigheter, sivilt samfunn og internasjonale menneskerettighetsorganer.

---

¹ Sivilombudsmannsloven § 3 a.

2 Sammendrag

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet besøkte Vadsø fengsel 10.–11. mai 2016. Datoen for besøket ble ikke varslet på forhånd. Vadsø fengsel har en total kapasitet på 39 soningsplasser, med 33 plasser på høyt sikkerhetsnivå og seks plasser på lavere sikkerhetsnivå.

Et hovedfunn under besøket var at både fengselsledelsen, betjentene og helsetjenesten synes å arbeide godt for å ivareta den enkeltes sikkerhet og deres grunnleggende behov. Et klart flertall av de innsatte gav de ansatte svært gode tilbakemeldinger. Alle de innsatte som forebyggingsenheten hadde samtaler med, oppgav at de følte seg fysisk trygge i fengselet. De fleste oppgav at de ansatte var jevnlig til stede i fellesområdene, og en felles opplevelse var at betjentene ville gripe inn ved tegn til uro blant de innsatte. De innsatte uttrykte seg også svært positivt til den oppfølgingen de fikk fra sykepleierne, selv om flere opplevde at det var lang ventetid for å få time hos lege og tannlege. Funnet gjort under besøket viste også at sykepleierne hadde særlig tett oppfølging av isolerte innsatte.

Det ble gjort enkelte funn om behov for styrket praksis ved bruk av sikkerhetscelle. Sikkerhetscellene manglet klokke, slik at innsatte ikke selv kunne orientere seg om tiden. Kroppsvisitasjon med full avkledding ble gjennomført som rutine, også i tilfeller der inngrepet ikke var begrunnet i fare for selvmord eller selvskading. Det fremkom også at det kunne skje at innsatte var nakne på sikkerhetscellen.

En gjennomgang av vedtak om bruk av sikkerhetscelle og utelukkelse fra fellesskapet viste at fengselet på enkelte punkter bør innskjerpe sin praksis. En innsatt ble plassert i sikkerhetscelle etter å ha møtt opp i fengsel med promille. Sivilombudsmannen understreket at bruk av sikkerhetscelle kun skal skje når det er strengt nødvendig. Vedtakene var i hovedsak tilfredsstillende utformet, men det ble påpekt at fengselet ikke fattet vedtak når utelukkelse fra fellesskap opphørte.

Vadsø fengsel hadde en høy andel innsatte som var sysselsatt med arbeid eller skole på dagtid. Fengselsledelsen anslo samtidig at åtte innsatte i gjennomsnitt hadde mindre enn åtte timer utetid hver dag.

Vadsø fengsel hadde fem dobbeltceller, der to innsatte deler en celle. Det fremkom ikke opplysninger om alvorlige hendelser som følge av denne praksisen. Det ble likevel påpekt at plassering av flere personer på samme celle gir økt risiko for uønskede hendelser og at det er utfordrende for den enkelte å ivareta sitt privatliv.

Flere av cellene i Vadsø fengsel manglet eget toalett. Det fremkom ingen informasjon om at det ble benyttet dobøtter for toalettbesøk nattetid, slik situasjonen var forrige gang ombudsmannen besøkte Vadsø fengsel. De innsatte kunne be om å bli låst ut for å bruke toalett om natten. Enkelte innsatte oppga imidlertid at de noen ganger urinerte i vasken for å slippe å be om, eller vente på, å bli fulgt til toalettet.

Fengselet hadde to små lufterom som var beregnet for innsatte som var utelukket fra fellesskapet eller underlagt isolasjon fra retten. Lufterommene hadde en høy mur slik at man ikke kunne se ut, og de var for små til å løpe i. Det ble pekt på at denne formen for luftefasiliteter kan legge en ekstra belastning til opplevelsen av å sitte isolert. Det ble også påpekt at Vadsø fengsel manglet celler som var tilpasset for innsatte med bevegeshemninger.

På bakgrunn av besøket gis det følgende anbefalinger:

Anbefalinger

Inngripende tvangstiltak

Bruk av sikkerhetscelle og sikkerhetsseng

- Det bør installeres klokke i sikkerhetscellene.
- Visitasjon med full avkledning før innsettelse på sikkerhetscelle bør kun gjennomføres etter en individuell risikovurdering som bør fremgå av tilsynslogg. I tilfeller der full avkledning anses nødvendig, bør inngrepet gjennomføres trinnvis, ved at den innsatte får tilbake klær til overkroppen før plagg nedentil fjernes.
- Innsatte bør som hovedregel få ha på seg vanlige klær under opphold på sikkerhetscelle. Ved overhengende selvmordsrisiko bør de innsatte få tilbud om selvmordsforebyggende klær.
- Innsatte på sikkerhetscelle bør gis mulighet for opphold utendørs, særlig der oppholdet varer utover 24 timer.

Rettsikkerhet i saksbehandlingen

- Alle vedtak om bruk av sikkerhetscelle bør inneholde en konkret beskrivelse som dokumenterer hvilke mindre inngripende tiltak som har vært forsøkt eller hvorfor slike tiltak åpenbart vil være utilstrekkelig.
- Det bør alltid fattes vedtak ved opphør av utelukkelse fra fellesskapet etter straffegjennomføringsloven § 37.

Aktivitetstilbud og fellesskap

Fellesskap

- Fengselet bør iverksette tiltak som sikrer at alle innsatte har anledning til å tilbringe minst åtte timer utenfor cella per dag, sysselsatt med meningsfulle aktiviteter.

Beskyttelse og ivaretagelse

Ivaretagelse av innsattes sikkerhet

- Fengselet bør utvise stor forsiktighet med å plassere innsatte på dobbeltcelle. Der dette unntaksvis gjennomføres bør det baseres på frivillighet og etter en grundig risikovurdering med skjerpet tilsyn.

Mottaksrutiner

- Det bør sikres at alle innsatte ved innkomst mottar muntlig og skriftlig informasjon om sine rettigheter og fengselets rutiner på et språk de forstår, uavhengig av soningshistorikk.
- Det bør utarbeides en informasjonspakke på engelsk for innkomstfasen.

Oppfølging av innsatte

- Det bør sikres at alle innsatte får en kontaktbetjent og informeres tydelig om dette.

Helsetjenester

Konfidensialitet

- Fengselet bør, i samråd med helseavdelingen, utarbeide samtalelapper der det ikke legges opp til deling av fortrolig helseinformasjon. Konvolutter bør alltid være tilgjengelig på samme sted som samtalelappene.

Fysiske forhold

Uteområder

- Det bør iverksettes tiltak for å sikre at isolerte innsatte får mulighet til å bruke kroppen ved fysisk aktivitet under opphold i friluft.

Sanitære forhold på cellene

- Fengselet bør sikre at alle innsatte kan gå på toalettet når det er nødvendig og at det kan skje på en hygienisk og anstendig måte.

Tilrettelagt celle for innsatte med bevegelseshemninger

- Innsatte med bevegelseshemning bør sikres likeverdige soningsforhold som andre innsatte.

Kontakt med omverdenen

Telefon

- Fengselet bør legge til rette for at innsatte som ikke har mulighet til å få besøk av familie og venner utenfor fengselet på grunn av lang reisevei, kan få kommunisere med dem via Skype eller tilsvarende nettløsning.

3 Generell informasjon om Vadsø fengsel

Vadsø fengsel har en total kapasitet på 39 soningsplasser, med 33 plasser på høyt sikkerhetsnivå og seks plasser på lavere sikkerhetsnivå. Avdelingen med lavere sikkerhetsnivå ble ikke besøkt.

De fleste innsatte i Vadsø fengsel hadde enkeltceller. En standard celle målte omkring åtte kvadratmeter og hadde gode lysforhold. Cellene var innredet med seng, skrivepult og stol, skap og hyller, TV og kjøleskap. Fem av cellene var innredet som dobbeltceller.

Plassene på høyt sikkerhetsnivå befant seg i samme bygning, fordelt på følgende avdelinger:

- 1. avdeling (mottaksavdeling/restruktiv avdeling) – 10 plasser
- 2. etasje Nord – 9 plasser
- 2. etasje Sør – 14 plasser

På besøktidspunktet var belegget i Vadsø fengsel 94,8 prosent. Tall for 2015 viste et gjennomsnitt på 95,7 prosent belegg. Gjennomsnittlig domslengde var 591 dager. Under besøket hadde Vadsø fengsel 28 domfelte innsatte, fem varetektsinnsatte og fire bøtesonere. Vadsø fengsel oppga at de hadde 38,26 stillingshjemler.

Det var kun mannlige innsatte i Vadsø fengsel. Ifølge ledelsen hadde fengselet ikke hatt mindreårige innsatte de siste fem årene.

4 Gjennomføring av besøket

I april 2016 ble Vadsø fengsel varslet om at Sivilombudsmannen ville gjennomføre et besøk dit i løpet av mai–juni. Besøket ble foretatt 10.–11. mai. Etter ankomst gjennomførte forebyggingsenheten en befaring av fengselet. Befaringen omfattet mottaksrommet, sikkerhetscellene (inkludert sikkerhetsseing), utearealer og besøksrom. I forbindelse med befaringen foretok enheten en gjennomgang av rutineene for mottak og for bruk av sikkerhetscelle. Videre undersøkte enheten samtlige fellesskapsrom på avdelingene og et utvalg celler. Befaringen omfattet også undersøkelser av biblioteket, verkstedet og treningsfasilitetene.

Det ble gjennomført private samtaler med over 80 prosent av de innsatte på høyt sikkerhetsnivå. Fokuset var særlig rettet mot innsatte som opplevde spesielt krevende soningsforhold. Samtalene foregikk på cellene til de innsatte eller i samtalerom. Forebyggingsenheten benyttet seg av telefontolk ved ett tilfelle. Øvrige samtaler ble ført på norsk eller engelsk.

Det ble også gjennomført samtaler med fengselets to sykepleiere, leder for verksdriften (verksmesteren), to fengselsbetjenter og fengselets prest. Besøket ble avsluttet med et møte med fengselets ledelse der enheten presenterte foreløpige funn.

Under besøket deltok følgende personer fra Sivilombudsmannens kontor:

- Helga Fastrup Ervik (kontorsjef, jurist)
- Johannes Flisnes Nilsen (rådgiver, jurist)
- Caroline Klæth Eriksen (rådgiver, samfunnsviter)
- Marianne Lie Løwe (seniorrådgiver, jurist ved klagesaksavdeling hos Sivilombudsmannen)

5 Alvorlige hendelser

En person tok sitt eget liv i Vadsø fengsel i perioden 2013–2016. Vedkommende ble funnet hengt på sin egen celle i november 2014. Foreliggende informasjon har ikke gitt grunn til nærmere undersøkelser av hendelsen.

6 Inngrepene tvangstiltak

6.1 Menneskerettslige standarder

6.1.1 Standarder for bruk av isolasjon

Under besøket undersøkte forebyggingsenheten bruk av inngrepene tvangstiltak.

Straffegjennomføringsloven gir hjemmel til å utelukke innsatte fra fellesskap med andre innsatte etter § 37 og til innsettelse i sikkerhetscelle etter § 38. Begge inngrepene vil, avhengig av varighet og regime, kunne utgjøre isolasjon.

FNs minimumsstandarder for behandling av innsatte (Mandela-reglene) som ble vedtatt av FNs generalforsamling i desember 2015, definerer isolasjon («solitary confinement») slik:

«solitary confinement shall refer to the confinement of prisoners for 22 hours or more a day without meaningful human contact.»²

Isolasjon skal ifølge Mandela-reglene kun benyttes i ekstraordinære tilfeller som en siste utvei, for så kort tid som mulig og med uavhengig klagemulighet, og kun etter godkjenning av en kompetent myndighet.³

Det norske lovverket tillater i dag bruk av hel utelukkelse fra fellesskapet i inntil ett år av gangen. I den grad hel utelukkelse fra fellesskapet utgjør isolasjon slik dette er definert i Mandela-reglene, bør det foretas en ny vurdering av forholdet mellom Mandela-reglene og straffegjennomføringsloven § 37. Sivilombudsmannen vil følge dette opp overfor Justis- og beredskapsdepartementet.

Isolasjon kan ha alvorlige konsekvenser for innsattes psykiske helse og kan fremprovosere økt aggresjon og svekke impuls kontroll.⁴ Det utgjør også en økt risiko for selvmord blant innsatte.⁵ Kunnskapen som foreligger om isolasjon og risiko for selvmord, selvskading og utvikling av alvorlige psykiske lidelser tilsier at isolasjon bare bør brukes som en siste utvei, og at varigheten skal være så kort som mulig.

For å sikre at isolasjon kun benyttes i ekstraordinære tilfeller er det avgjørende at fengslene har gode strategier for forebygging. I en undersøkelse fra 2002 ble 30 menn som var overført til sikkerhetscelle

---

² FNs standard minimumsregler for behandling av innsatte, «Mandela-reglene», vedtatt av FNs generalforsamling 17. desember 2015, regel 44.

³ Mandela-reglene, regel 45 nr. 1.

⁴ For en oppsummering av forskningsfunn, se Sharon Shalev, *A Sourcebook on Solitary Confinement*, LSE/Mannheim Centre for Criminology 2008, sidene 15-17.

⁵ Andersen et al., *A Longitudinal Study of Prisoners on Remand: Repeated Measures of Psychopathology in the Initial Phase of Solitary versus Nonsolitary Confinement*, 2000; Grassian, *Psychiatric Effects of Solitary Confinement*, 2006; Kaba et al., *Solitary Confinement and Risk of Self-Harm Among Jail Inmates*, 2014; Daniel & Fleming, *Suicides in a State Correctional System*, 2006; Duthé, Hazard, Kensey, and Shon, *Suicide among male prisoners in France: a prospective population-based study*, 2013; Felthous, *Suicide Behind Bars: Trends, Inconsistencies, and Practical Implications*, 2011; Konrad et al., *Preventing suicide in prisons Part I: Recommendations from the International Association for Suicide Prevention Task Force on Suicide in Prisons*. 2007; Patterson & Hughes, *Review of Completed Suicides in the California Department of Corrections and Rehabilitation*, 1999 to 2004, 2008.

i Oslo fengsel intervjuet i etterkant om hvordan isolasjon på sikkerhetscelle kan forebygges.⁶ De innsatte la særlig vekt på tettere oppfølging fra kontakttjent og helsepersonell, og flere aktiviteter utenfor cella.⁷

6.1.2 Standarder for bruk av sikkerhetsseng

Den norske straffegjennomføringsloven gir også hjemmel til bruk av sikkerhetsseng etter straffegjennomføringsloven § 38. Inngrepet innebærer at den innsatte spennes fast til en seng med remmer og må betegnes som svært inngripende fordi den innsatte blir fullstendig immobilisert og hjelpeløs.

Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) har understreket at bruk av sikkerhetsseng utgjør en høy risiko for umenneskelig eller nedverdiggende behandling og bruken av slike tiltak tilsier streng lovlighetskontroll og kontroll av det faktiske grunnlaget for inngrepet og gjennomføringen.⁸ Mandela-reglene fastsetter også svært strenge vilkår for denne typen inngrep.⁹

6.2 Bruk av sikkerhetscelle og sikkerhetsseng

6.2.1 Rettsgrunnlag

I henhold til straffegjennomføringsloven § 38 kan kriminalomsorgen ta i bruk sikkerhetscelle blant annet for å avverge alvorlig angrep eller skade på person eller hindre iverksettelse av alvorlige trusler eller betydelig skade på eiendom. Innsettelse på sikkerhetscelle er et svært inngripende tiltak. Tiltaket kan derfor bare benyttes dersom forholdene gjør det strengt nødvendig og dersom mindre inngripende tiltak forgjeves har vært forsøkt eller åpenbart vil være utilstrekkelig. Det skal fortløpende vurderes om det er grunnlag for å opprettholde tiltaket.

6.2.2 Fysiske forhold

Under befaringen undersøkte forebyggingsenheten fengselets to sikkerhetsceller. Begge sikkerhetscellene målte mellom fem og seks kvadratmeter.

Sikkerhetscellene var godt renholdt og malt med fargekontrast mellom vegg og gulv. Cellene hadde et vindu høyt på veggen som ga innfall av noe dagslys. Vinduene var imidlertid tildekket med film som gjorde det umulig å se ut. Dette var gjort for å hindre innsyn fra luftegården. En speilfilm som hindrer innsyn, men ikke utsyn, ville kunne løse problemet med innsyn fra luftegården og samtidig gi den innsatte mulighet til å se ut. Det antas at det vil kunne ha en positiv innvirkning på personer som er isolert på en sikkerhetscelle.

Taklyset i sikkerhetscellene kunne skrues av eller justeres til nattstilling. Utenfor cellene fantes brytere for regulering av gulvtemperatur. Luftkvaliteten fremstod som god. Toalettet i cellene var et avtrede i gulvet. En matluke i gulvet ble benyttet for innlevering av mat, og det var kikkhull og inspeksjonsluke midt i døren. Det ble opplyst at luken i døren ble benyttet til innlevering av drikke og til kommunikasjon. Verneskjold var tilgjengelig for ansatte ved åpning av luken. Ingen av sikkerhetscellene hadde klokke. Begge cellene hadde callingknapp som fungerte.

⁶ Jan Stang og Bjørn Østberg, *Innsattes forslag til å forebygge isolasjon i sikkerhetscelle*, Tidsskrift for norsk psykologforening 2006 nr. 43, sidene 30–33.

⁷ Jan Stang og Bjørn Østberg. Se tabell 2, side 32.

⁸ EMDs dom i *Julin v. Estonia*, avsagt 29. mai 2012, klagenr. 16563/08, 40841/08, 8192/10 og 18656/10.

⁹ Mandela-reglene, regel 47-48.

I den ene sikkerhetscellen var det plassert en sikkerhetsseng. Sengen hadde en metallramme og var ikke festet i gulvet. Det ble opplyst at sengen bæres ut dersom det er behov for samtidig bruk av begge sikkerhetscellene. Sikkerhetssengen hadde tre smale remmer for fiksering av bryst, armer og ben. Sengen fremstod som en gammel modell, og manglet mulighet til å justere hodeenden for å gi den innsatte mulighet til å sitte opp ved inntak av mat og drikke. Fengselet manglet også tilgang til belteforlengere som påføres håndledd eller føtter for å kunne gi økt bevegelsesfrihet.

6.2.3 Omfang og varighet

Sikkerhetscelle ble benyttet fire ganger i 2015, det korteste oppholdet varte i cirka 10 timer og 30 minutter og det lengste i cirka 36 timer. Totalt hadde sikkerhetscelle vært i bruk i cirka 4 ½ døgn i 2015. Dette utgjør en markant nedgang fra 2014, da sikkerhetscelle var i bruk over 25 døgn. På besøkstidspunktet hadde det vært tre innsettelse i 2016. Det lengste oppholdet varte i 42 timer og 45 minutter og det korteste varte i 6 timer og 35 minutter.

Det ble opplyst at sikkerhetssengen ikke var brukt de siste 25 år.

6.2.4 Tilsynsrutiner og ivaretagelse

En gjennomgang av tilsynslogger viste at de innsatte fikk jevnlig tilsyn av betjentene og daglig tilsyn av helsepersonell, som angitt i retningslinjene til straffegjennomføringsloven.¹⁰ Føringerne i tilsynsloggen tydet på at det foretas grundige tilsyn og at det tilstrebes å ha en løpende kommunikasjon med den innsatte. Loggen tydet også på at de innsatte behandles med respekt under opphold i sikkerhetscelle. I en tilsynslogg fremgikk det for eksempel at ansatte tok initiativ til samtaler med innsatte. De innsatte som hadde opplevd sikkerhetscelle bekreftet at de hadde følt seg ivaretatt under oppholdet der.

6.2.5 Kroppsvisitasjon ved innsettelse i sikkerhetscelle

Innhentet informasjon tydet på at innsatte rutinemessig ble kroppsvisitert ved full avkledning. Ifølge et oppslag gjaldt følgende interne rutiner for bruk av sikkerhetscelle:

«Ved innsettelse skal ALT tøy mv., fjernes. [Operativ førstebetjent] vurderer om den innsatte kan få trusen inn etter at denne er visitert grundig.»

Full kroppsvisitasjon kan være begrunnet når innsettelse skjer på bakgrunn av fare for alvorlig skade på person eller for selvmord. Innsatte kan imidlertid plasseres i sikkerhetscelle av andre årsaker, for eksempel for å «hindre iverksettelse av alvorlige trusler eller betydelig skade på eiendom».¹¹

Dokumentgjennomgangen viste at flere av oppholdene i sikkerhetscelle ikke var begrunnet i risiko for selvskading eller selvmord.

En praksis med rutinemessig avkledning er i strid med den europeiske torturforebyggingskomité's (CPT) anbefalinger om kroppsvisitasjon av innsatte:

«A strip search is a very invasive – and potentially degrading – measure. Therefore, resort to strip searches should be based on an individual risk assessment and subject to rigorous criteria and supervision. Every reasonable effort should be made to minimize embarrassment; detained persons who are searched should not normally be required to remove all their clothes at the same time, e.g. a

¹⁰ Retningslinjer til lov om gjennomføring av straff mv (straffegjennomføringsloven) og til forskrift til loven, fastsatt av Kriminalomsorgens sentrale forvaltning 16. mai 2002, revidert 27. oktober 2008, punkt 3.41.

¹¹ Straffegjennomføringsloven § 38 første ledd bokstav b.

person should be allowed to remove clothing above the waist and to get dressed before removing further clothing.»¹²

Det samme følger av Mandela-reglene:

«Intrusive searches, including strip and body cavity searches, should be undertaken only if absolutely necessary. Prison administrations shall be encouraged to develop and use appropriate alternatives to intrusive searches.»¹³

Full visitering bør etter dette kun finne sted på grunnlag av en individuell vurdering som nedtegnes i tilsynslogg.

6.2.6 Bekledning under opphold i sikkerhetscelle

Fengselets skriftlige rutiner referert over tyder på at de innsatte ikke tilbys klær utover truse etter kroppsvisitasjon. Under befaringen ble det uttalt at bekledning på sikkerhetscelle ville variere med behov, men at man normalt ga trusen tilbake. Det fremkom likevel at det kunne skje at innsatte var nakne på sikkerhetscellen. Fengselet oppgav at de ikke hadde spesialklær til bruk ved overhengende selvmordsfare.

Innsatte som hadde opplevd sikkerhetscelle, uttalte at de hadde fått beholde en truse etter kroppsvisitasjonen. I ett vedtak fra 2015 var begrunnelsen for innsettelse i sikkerhetscelle skadeverk på celleinventaret. I tilsynsloggen knyttet til oppholdet fremgikk det at den innsatte hadde truse, men at hans anmodning om å få en bukse ble avslått uten videre begrunnelse. En annen tilsynslogg viste at en innsatt fikk tilbakelevert en genser og en bukse etter seks timers opphold.

Sivilombudsmannen har etter flere fengselsbesøk kritisert rutinemessig visitasjon ved full avkledding (kroppsvisitasjon) ved innsettelse i sikkerhetscelle og at innsatte oppholder seg nakne i cellen.¹⁴ Begrunnelsen for praksisen er behovet for å forebygge selvmordsforsøk og selvskading. En praksis der innsatte etterlates nakne for å sikre seg mot uønskede hendelser, er likevel ikke et akseptabelt risikodempende tiltak. Praksisen er inngripende og kan forsterke ydmykelsen ved opphold i en sikkerhetscelle. CPT kritiserte en liknende praksis ved bruk av sikkerhetscelle etter et besøk i Danmark i februar 2014:

«In the CPT's view, only where there is an evident suicide risk or case of self-harm should an inmate have to remove his or her clothes and, in such cases, the inmate should be provided with ripproof clothing and footwear. » (...) «...the prisoner's clothing should not be removed unless this is found to be justified following an individual risk assessment.»¹⁵

Slike rivesikre plagg bør imidlertid utelukkende anvendes som en siste utvei etter en konkret vurdering av selvmordsfare. Dette er plagg som dekker sentrale deler av kroppen, men som i liten grad fremstår som klær. De kan være ubehagelige å ha på og kan oppleves som stigmatiserende for mennesker som ikke har forsøkt å skade seg selv. Ved anskaffelse av slike klær, understrekes det at disse aldri må benyttes rutinemessig som erstatning for vanlige klær.

¹² CPTs rapport etter besøk i Nederland 10.–21. oktober 2011, CPT/Inf/ (2012) 21, side 23, avsnitt 32.

¹³ Mandela-reglene, regel 52 nr. 1.

¹⁴ Sivilombudsmannens rapport fra besøk til Tromsø 10.–12. september 2014, side 9, avsnitt 5.1.3 og rapport fra besøk til Bergen fengsel, 4.–6. november 2014, side 10, avsnitt 5.1.1.

¹⁵ CPTs rapport etter besøk i Danmark 4.–13. februar 2014, CPT/Inf (2014) 25, side 40–42, avsnitt 64–66.

Det bemerkes at enkelte besøkte fengsler har en fast praksis der innsatte som ikke utgjør overhengende selvmordsfare tilbys ordinære joggebukser og t-skjorte som et mindre inngripende alternativ.¹⁶

6.2.7 Opphold i friluft ved bruk av sikkerhetscelle

I oppslag med interne rutiner fremkom det at innsatte ikke har krav på lufting – og/eller røyk under opphold på sikkerhetscelle. Under befaringen ble det uttalt at opphold i lufttegården for personer isolert av retten («stråleluft») kunne gjennomføres for innsatte på sikkerhetscelle når operativ førstebetjent mente dette var sikkerhetsmessig forsvarlig. Samtidig ble det bekreftet at enkelte kunne gå flere dager uten luft. Ingen av tilsynsloggene for 2015-2016 inneholdt opplysninger om opphold i friluft. To av de syv oppholdene strakk seg utover ett døgn.

Den europeiske torturforebyggingskomité (CPT) anbefaler at innsatte på sikkerhetscelle tilbys opphold i friluft (lufting) dersom oppholdet varer utover 24 timer:

«...The CPT recommends that all persons held in an observation cell longer than 24 hours are offered one hour of outdoor exercise.»¹⁷

Det påpekes at forebyggingsenheten har besøkt fengsler som tilbyr lufting for innsatte på sikkerhetscelle, og at bevegelse i friluft kan gi et godt utgangspunkt for å komme i dialog med de innsatte om tilbakeføring til ordinær celle (se imidlertid punkt 10.1).

Anbefalinger

- Det bør installeres klokke i sikkerhetscellene.
- Visitasjon med full avkledding før innsettelse på sikkerhetscelle bør kun gjennomføres etter en individuell risikovurdering som bør fremgå av tilsynslogg. I tilfeller der full avkledding anses nødvendig, bør inngrepet gjennomføres trinnvis, ved at den innsatte får tilbake klær til overkroppen før plagget nedentil fjernes.
- Innsatte bør som hovedregel få ha på seg vanlige klær under opphold på sikkerhetscelle. Ved overhengende selvmordsrisiko bør de innsatte få tilbud om selvmordsforebyggende klær.
- Innsatte på sikkerhetscelle bør gis mulighet for opphold utendørs, særlig der oppholdet varer utover 24 timer.

6.3 Utelukkelse fra fellesskapet som forebyggende tiltak

6.3.1 Rettsgrunnlag

Ifølge straffegjennomføringsloven § 37 kan fengselet beslutte at en innsatt helt eller delvis skal utelukkes fra fellesskapet med andre innsatte dersom det er nødvendig for å hindre at innsatte fortsetter å påvirke miljøet i fengslet på en særlig negativ måte, hindre innsatte i å skade seg selv eller øve vold eller fremsette trusler mot andre, hindre betydelig materiell skade, hindre straffbare handlinger, for å opprettholde ro, orden og sikkerhet eller dersom den innsatte ønsker det selv. Hel eller delvis utelukkelse etter første ledd skal ikke opprettholdes lenger enn nødvendig, og det skal

¹⁶ Se Sivilombudsmannens rapport fra besøk til Ringerike fengsel 6.–9. januar 2015, side 8, avsnitt 5.1.2.

¹⁷ CPTs rapport etter besøk i Danmark 4.–13. februar 2014, CPT/Inf/ (2014) 25, side 41, avsnitt 65; se også CPT Standards, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2015, side 18, avsnitt 48.

skje en fortløpende vurdering av om det fortsatt er grunnlag for utelukkelsen. Det skal alltid fattes vedtak ved utelukkelse fra fellesskapet.

Begrensninger i, eller utelukkelse fra, det alminnelige daglige fellesskap kan bare vedtas hvis vilkårene i straffegjennomføringsloven §§ 17 annet ledd, 29 annet ledd, 37, 38, 39 eller 40 annet ledd bokstav d er oppfylt. Dette følger av en tolkning av straffegjennomføringsloven § 17 første ledd, og er bekreftet i Kriminalomsorgsdirektoratets retningslinjer, punkt. 3.15. I tilfeller der innsatte soner under forhold som i realiteten tilsvarer hel eller delvis utelukkelse fra fellesskap, i tiden det normalt avvikles fellesskap ved fengselet, skal det fattes vedtak om hel eller delvis utelukkelse fra fellesskap.

6.3.2 Omfang og varighet

Ifølge innrapporterte tall til Kriminalomsorgsdirektoratet fattet Vadsø fengsel i 2015 20 vedtak om hel utelukkelse fra fellesskapet og 20 vedtak om delvis utelukkelse jf. straffegjennomføringsloven § 37. Fordelingen mellom hel og delvis utelukkelse tilsier at fengselet etterlever lovens krav om å vurdere mindre inngripende tiltak først.¹⁸

Det ble gjennomført totalt 14 211 fengselsdøgn Vadsø fengsel i 2015. Totalt utgjorde vedtakene om hel utelukkelse i 2015 cirka 58 døgn og vedtakene om delvis utelukkelse utgjorde cirka 161 døgn. Andelen døgn med hel utelukkelse for 2015 utgjør 0,4 prosent av antall fengselsdøgn. Tilsvarende andel døgn med delvis utelukkelse utgjorde 1,13 prosent.

De ovennevnte tallene gir en gjennomsnittlig varighet for vedtak om hel utelukkelse i 2015 på cirka 2,9 døgn og cirka 8 døgn i gjennomsnitt for delvis utelukkelse. En innsatt hadde sittet helt utelukket fra fellesskapet (isolert) i 20 døgn etter eget ønske. Selv om dette er tillatt i henhold til straffegjennomføringsloven § 37 femte ledd, understrekes det at langvarig isolasjon er meget inngripende og kan bidra til helseskader (se dessuten pkt. 6.1.1). I tråd med CPTs anbefalinger bør det i tilfeller med langvarig isolasjon utarbeides en plan for å få endret situasjonen som førte til at den innsatte ble utelukket fra fellesskapet.¹⁹

6.4 Oppfølging av isolerte innsatte

Under besøket ble det undersøkt hvordan fengselet arbeider for å forebygge skadevirkninger av isolasjon.²⁰

Foreliggende informasjon tyder på at fengselsbetjentene og helseavdelingen i fengselet hadde en høy grad av bevissthet om betydningen av oppfølging av isolerte innsatte. Innsatte som hadde opplevd ulike former for isolasjon oppgav at både betjentene og fengselets sykepleiere ivaretok dem på en veldig god måte. Oppfølgingen fra betjentene omfattet lengre samtaler, ekstra treningstid og tid i biblioteket utenom fellestidene.

Sykepleierne ved helsetjenesten var spesielt oppmerksomme på selvmordsrisikoen for innsatte som var isolert. Det fremkom at helseavdelingen hadde daglig helseoppfølging og samtaler med isolerte innsatte som av ulike årsaker var isolert/utelukket på egen celle. En sykepleier uttalte at personer underlagt isolasjon ble besøkt minst én gang om dagen, noen ganger to ganger. Ifølge helsetjenesten hadde legen tilsyn med innsatte 1-2 ganger per uke. Innsatte på sikkerhetscelle ble besøkt av

¹⁸ Jf. straffegjennomføringsloven § 37 tredje ledd.

¹⁹ CPT Standards, CPT/Inf/E (2002) 1 - Rev. 2015, side 34–35.

²⁰ Straffegjennomføringsloven § 2 tredje ledd og forskrift om straffegjennomføring § 3-35 andre ledd.

sykepleierne to ganger per dag. Lege underrettes umiddelbart om innsettelse på sikkerhetscelle. Helsetjenesten oppgav at de henviste innsatte med behov for det til psykolog. Isolerte innsatte hadde tilgang til psykolog én gang per uke. Helsepersonellets praksis overfor denne gruppen fremstod som godt i samsvar med Mandela-reglens krav om helsemessig oppfølging av innsatte som er isolert.²¹

Fengselspresten gjennomførte også samtaler med isolerte innsatte, og oppga at han hadde et særlig fokus på varetektsinnsatte som var underlagt full isolasjon etter straffeprosessloven § 186 a. Presten ble orientert på morgenmøter av fengselsansatte dersom noen satt isolert, og tok så kontakt med den enkelte.

6.5 Rettssikkerhet i saksbehandlingen

6.5.1 Sikkerhetscellevedtak og tilsynslogg

Forebyggingsenheten har foretatt en gjennomgang av samtlige vedtak om bruk av sikkerhetscelle etter straffegjennomføringsloven § 38 for perioden 2015 fram til besøkstidspunktet i 2016.

En dokumentgjennomgang viste at vedtakene for bruk av sikkerhetscelle i hovedsak var utformet på en tilfredsstillende måte. Samtlige vedtak inneholdt en kortfattet, men tilstrekkelig presis beskrivelse av grunnlaget for innsettelse i sikkerhetscelle.

I begrunnelsen for ett av vedtakene fremgikk det imidlertid at man ved avgjørelsen hadde vektlagt at den innsatte hadde en promille på 0,77. Tilhørende tilsynslogg viste at den innsatte ble innsatt der etter å ha møtt opp i fengselet med promille. Hendelsesjournaler tydet på at fengselet anså inngrepet som nødvendig fordi den innsatte delte celle med en annen innsatt. Alkoholpåvirkning kan ikke i seg selv rettferdiggjøre innsettelse i sikkerhetscelle, heller ikke i kombinasjon med plassmangel. Det understrekes at bruk av sikkerhetscelle kun skal benyttes dersom det er «strengt nødvendig» fordi det er et svært inngripende tvangsmiddel.

Vedtakene manglet også en konkret beskrivelse som dokumenterte hvilke mindre inngripende tiltak som har vært forsøkt eller hvorfor slike tiltak åpenbart ville være utilstrekkelig.²²

Fengselet førte en tilsynslogg for hånd på hvite papirark som ble scannet og lagret i saksbehandlingssystemet. En gjennomgang viste at loggen ga en god kronologisk beskrivelse av tiltak og hendelser under opphold i sikkerhetscelle. Systemet med håndskrevne notater fremstod samtidig som sårbart.²³ Forebyggingsenheten er kjent med at fengslene har ulik praksis for loggføring av hendelser og tiltak på sikkerhetscelle, og vil ta forholdet opp med Kriminalomsorgsdirektoratet.

6.5.2 Vedtak om utelukkelse fra fellesskapet

En gjennomgang av vedtak om hel utelukkelse fra fellesskapet etter straffegjennomføringsloven § 37 fra 2015 og 2016 avdekket enkelte mangler ved ivaretagelse av de innsattes rettssikkerhet.

Vedtakene var i all hovedsak utformet slik at de gav en tilstrekkelig presis beskrivelse av det faktiske grunnlaget for utelukkelsene.

---

²¹ Mandela-reglene, regel 46.

²² Straffegjennomføringsloven § 38 andre ledd.

²³ Det kan i denne sammenhengen vises til at opplysninger som føres i politiets elektroniske arrestjournal, ikke kan endres i etterkant.

Det ble imidlertid ikke fattet vedtak når utelukkelsene opphørte (opphørsvedtak). I enkeltstående tilfeller var det foretatt en påtegning av tidspunkt for opphør i det opprinnelige vedtaket. På dette punktet vises det til Sivilombudsmannens uttalelse 6. juli 2012, der kriminalomsorgen ble bedt om å sørge for at det ble gitt skriftlig underretning om opphør av utelukkelse fra fellesskap.²⁴

Anbefalinger

- Alle vedtak om bruk av sikkerhetscelle bør inneholde en konkret beskrivelse som dokumenterer hvilke mindre inngripende tiltak som har vært forsøkt eller hvorfor slike tiltak åpenbart vil være utilstrekkelig.
- Det bør alltid fattes vedtak ved opphør av utelukkelse fra fellesskapet etter straffegjennomføringsloven § 37.

²⁴ Sivilombudsmannens sak 2011/494, Delvis utelukkelse og overføring av en domfelt til varetektsavdeling - krav til skriftlighet og underretning, uttalelse 6. juli 2012.

7 Aktivitetstilbud og fellesskap

7.1 Aktivitetstilbud

7.1.1 Sysselsetting

Kriminalomsorgen skal legge til rette for at innsatte får et aktivitetstilbud på dagtid.²⁵

Sysselsettingstilbudet til Vadsø fengsel omfattet skoletilbud, verksdrift, kjøkkentjeneste, renhold og vaskeri og avdelingstjenester.

I verkstedet, som hadde kapasitet til åtte innsatte, var det en avdeling for trevarer og et mekanisk verksted. Skoletilbudet var organisert av Vadsø videregående skole, og hadde kapasitet til seks innsatte. Utover dette hadde en del innsatte arbeid på hovedkjøkkenet (to-tre plasser), renhold og vaskeri (opptil seks innsatte), avdelingstjenester som renhold og kjøkken (opptil seks plasser) og vedlikeholdsarbeid (én til to plasser). Ved stor pågang pleide en ifølge ledelsen å dele opp renhold og avdelingstjenester slik at flest mulig fikk være ute av cellen på dagtid. På besøkstidspunktet ble det ikke gjennomført noe programvirksomhet for innsatte, slik som sinnemestringsprogram, rusmestringsprogram eller samtaleprogram.

Til sammen oppga fengselet at det hadde plass til å tilby mellom 29-31 innsatte et aktivitetstilbud på dagtid. Dette utgjorde mellom 88 og 94 prosent av de innsatte på høyt sikkerhetsnivå. Dette ligger tett opp til kriminalomsorgens målsetninger for andel sysselsatte.

For innsatte sysselsatt på verkstedet, kjøkkenet og vaskeriet i ukedagene, startet arbeidsdagen i alle tre avdelinger kl. 08.30 og varte til kl. 14.20 med lunsj mellom kl. 11.30 og kl. 12.00.²⁶ Samlet sysselsettingstid utgjorde dermed fire timer og 45 minutter. Tilsvarende tider gjaldt for innsatte med skoletilbud i ukedagene. Øvrige sysselsatte på de tre avdelingene startet én time senere hver dag. De innsatte som ikke var sysselsatt satt innelåst på cella i arbeidstiden.

I helgene foregikk kun arbeid på avdelingene, kjøkkenet og vaskeriet.²⁷

På besøkstidspunktet oppgav fem av de innsatte på avdelingen i 1. etasje at de ikke hadde noe sysselsettingstilbud og én av de innsatte på avdelingene i 2. etasje. En av disse var underlagt isolasjon etter straffeprosessloven § 186 a og de resterende hadde alle ankommet fengselet den siste uken. De øvrige oppga at de hadde et aktivitetstilbud og flere utrykte at de var godt fornøyd med tilbudet, særlig gjaldt dette skolen og verkstedet. Samtidig fremkom det at enkelte kun hadde et tilbud deler av dagen eller at tilbudet ikke omfattet alle ukedager. Samlet sett tyder den innsamlede informasjonen likevel på at Vadsø fengsel arbeider godt med å sikre de innsatte et daglig sysselsettingstilbud.

7.1.2 Fritidstilbud

De innsatte hadde tilgang til et treningsrom cirka en time to ganger i uken. Innsatte til og med 23 år og andre som var tilbudt ekstra trening utfra behov fikk en tredje treningstime i helgen.

²⁵ Straffegjennomføringsloven § 18.

²⁶ På fredager ble arbeidstiden for innsatte i 2. etasje Nord og Syd avsluttet kl. 13.20.

²⁷ Det foregikk ikke arbeid på vaskeriet på søndagene.

Treningsrommet var enkelt utrustet, men i tilfredsstillende stand. Flere innsatte etterspurte mer treningstid.

Innsatte kunne besøke fengselets bibliotek én gang i uken. Biblioteket var nylig pusset opp, lyst med store vinduer og hadde et godt utvalg filmer, lydbøker og bøker på ulike språk. Bibliotekstjenesten ble drevet av Finnmark fylkesbibliotek og ble framhevet som et positivt tilbud av flere innsatte. Biblioteket ble også brukt til en del møter og samtaler med innsatte. Helsetjenesten brukte biblioteket for samtaler med innsatte underlagt ulike former for isolasjon (se også punkt 6.4). Helsetjenesten organiserte også yoga i biblioteket én time per uke for innsatte som ønsket dette.

Utover fritidstilbudene ble det gjennomført opphold i friluft for alle innsatte en time om dagen. Flere innsatte uttrykte et sterkt ønske om å få komme ut i friluft noe oftere, særlig gjaldt dette i helgene da utetiden var lagt før lunsjtid. Fritidsfelleskap ble gjennomført på kveldstid før innlåsing for natten. I avdeling 1. etasje varte fellesskapet én time ukedager og 1 ½ time i helgene.²⁸ I avdelingene Nord og Syd varte det 2 ½ time i uken og 4 ½ time i helgene.

7.2 Fellesskap

CPT har anbefalt at alle innsatte skal ha anledning til å tilbringe en rimelig andel av dagen (minst åtte timer) utenfor cellen, sysselsatt med meningsfulle og varierte aktiviteter.²⁹

Fengselsledelsen anslo at åtte innsatte i gjennomsnitt hadde mindre enn åtte timer utetid hver dag. Dette innebærer at i cirka 26 prosent av det totale antallet soningsdøgn i 2015 hadde den innsatte mindre enn åtte timer utetid. I likhet med de fleste andre fengsler er det derfor også i Vadsø fengsel behov for kontinuerlig innsats for å sikre de innsatte tilstrekkelig utetid fra cellen sysselsatt med meningsfull aktivitet. Fengselsledelsen gav uttrykk for at de ønsket å kunne tilby flere timer med aktivitet hver dag, men pekte på lav bemanning.

Det bemerkes samtidig at fengselet på besøkstidspunktet syntes å ha iverksatt rimelige tiltak for å tilby aktiviteter innenfor tilgjengelige ressurser.

Anbefaling

- Fengselet bør iverksette tiltak som sikrer at alle innsatte har anledning til å tilbringe minst åtte timer utenfor cella per dag, sysselsatt med meningsfulle aktiviteter.

²⁸ Lufting og fellesmåltider som gjennomføres på avdelingene kommer i tillegg.

²⁹ CPT standards, side 17, avsnitt 47.

8 Beskyttelse og ivaretagelse

8.1 Rutiner for forebygging av selvmord

8.1.1 Informasjonsutveksling for risikovurdering av sårbare frihetsberøvede

I enkelte tilfeller mottok fengselet bekymringsmeldinger fra politiet om enkeltinnsattes helsesituasjon. Informasjonen fremkom stort sett muntlig i overførings situasjonen. Informasjonsutvekslingen med politiet i slike tilfeller var etter det opplyste ikke formalisert.

Erfaringer fra forebyggingsenhetens besøk så langt viser at overganger mellom ulike steder for frihetsberøvelse utgjør en stor risikofaktor for umenneskelig og nedverdiggende behandling. Ofte kan politiet sitte på informasjon om f.eks. selvmordsrisiko som det er viktig at kriminalomsorgen gjøres oppmerksom på. I konkrete tilfeller der det fremkommer selvmordsfare i politiarrest, bør fengselet alltid søke å motta informasjon om dette, slik at nødvendige tilrettelegginger kan gjennomføres allerede ved innsatt. ³⁰

Ved overføring fra andre fengsler var det som regel mer informasjon tilgjengelig, ettersom ansatte kan søke i kriminalomsorgens eget etatssystem etter informasjon om den innsatte.

8.1.2 Rutiner for kartlegging og håndtering av selvmordsrisiko i fengselet

De fengselsansatte stilte normalt ikke selv direkte spørsmål til nyankomne innsatte om psykisk helse eller selvmordstanker. Fengselet viste til at det gjennomføres en kort samtale med innsatte ved innsettelse (se punkt 8.3), og at det henvises til helsetjenesten om den innsatte viser tegn til psykiske plager (se punkt 9.2).

Ved kjent selvmordsrisiko eller mistanke om dette, iverksatte fengselet ekstra tilsyn med den innsatte. Det ble da vurdert om innsatte skulle ha luken i celledøren åpen, eller innsettes i sikkerhetscelle. Fengselet oppga at man kunne måtte bruke sikkerhetscelle i påvente av legetilsyn, hvis den innsatte var for syk til transport.

8.2 Ivaretagelse av innsattes sikkerhet

Alle de innsatte som forebyggingsenheten hadde samtaler med, oppga at de følte seg fysisk trygge i fengselet.

Det fremkom ingen anklager om fysisk maktbruk eller mishandling utført av ansatte. De fleste oppga at de ansatte var jevnlig til stede i fellesområdene, og en felles opplevelse var at betjentene ville gripe inn ved tegn til uro blant de innsatte.

Ingen av de innsatte oppga at de selv hadde opplevd vold, overgrep eller trusler fra andre innsatte. Et fåtall oppga at de hadde hørt om trusler som ble fremsatt i andre avdelinger. Fengselet oppga at én hendelse som gjaldt trusler mot ansatte var avviksført i 2016. Det forelå ingen rapporter om vold eller trusler mellom innsatte for 2016. Innsatte med sonings erfaring fra andre fengsel med høyt

³⁰ Ett av flere tiltak kan være å utarbeide et opplysningsskjema hvor informasjon om psykisk helse og selvmordsrisiko inngår, som sendes til politiet for utfylling før overføring fra politiarrest. Det vises her til samarbeidet mellom Bergen fengsel og Vest politidistrikt. Se Sivilombudsmannens rapport fra besøk i Bergen fengsel 4.–6. november 2014, side 15, avsnitt 5.2.3 samt rapport etter besøk i Bergen sentralarrest 25. januar 2016, side 9, avsnitt 5.1.1.

sikkerhetsnivå betegnet Vadsø fengsel som et av landets tryggeste fengsel. Helhetsinntrykket var at fengselet hadde gode rutiner for ivaretagelse av innsattes sikkerhet.

8.2.1 Særlig om bruk av dobbeltceller

Vadsø fengsel har fem dobbeltceller totalt. Plassering på dobbeltcelle betyr at to innsatte deler en celle som er beregnet for to personer, i motsetning til dublering der to innsatte deler en celle beregnet for én person. På besøktidspunktet var flere av dobbeltcellene i bruk, og enheten snakket også med andre innsatte som tidligere hadde opplevd plassering på dobbeltcelle. Enkelte valgte å dele celle frivillig, mens andre hadde blitt plassert der mot eget ønske, eller hadde ikke opplevd å ha noe valg. Noen innsatte var misfornøyde med å måtte dele celle. Det fremkom likevel ikke opplysninger under besøket om at noen hadde opplevd vold eller andre alvorlige hendelser under et slikt opphold.

Generelt skaper plassering av flere personer på samme celle økt risiko for uønskede hendelser og det er utfordrende for den enkelte å ivareta sitt privatliv. Sivilombudsmannen har tidligere uttrykt bekymring over kriminalomsorgens praksis med å plassere flere innsatte på samme celle.³¹ Temaet ble også tatt opp under ombudsmannens besøk til Vadsø fengsel i 2007.³²

Det er fastsatt i straffegjennomføringsloven at: «Innsatte skal være i enerom om natten hvis ikke helsemessige forhold eller plassmangel er til hinder for det».³³ Ifølge de europeiske fengselsreglene skal innsatte som plasseres sammen på flermannscelle i størst mulig grad gis anledning til å velge om de vil dele celle.³⁴ Det er videre fastsatt i Mandela-reglene at bruk av flermannsceller forutsetter en grundig utvelgelsesprosess og at det gjennomføres regelmessig tilsyn om natten.³⁵

På bakgrunn av risikoen det utgjør er det derfor grunn til at fengselet utviser stor forsiktighet med å plassere innsatte på samme celle. Dersom fengselet finner at bruk av flermannsceller ikke kan unngås, understrekes det at frivillighet bør være den klare hovedregelen.

I ethvert tilfelle der innsatte plasseres i samme celle om natten er det viktig at fengselet gjennomfører en grundig risikovurdering og at dobbeltcellene prioriteres for tilsyn om natten. I utvelgelsesprosessen bør fengselet se hen til kriminalomsorgens rundskriv nr. 3/2013, som inneholder momenter for en tilsvarende risikovurdering ved dublering.³⁶

Anbefaling

- Fengselet bør utvise stor forsiktighet med å plassere innsatte på dobbeltcelle. Der dette unntaksvis gjennomføres bør det baseres på frivillighet og etter en grundig risikovurdering med skjerpet tilsyn.

³¹ Se f.eks. Sivilombudsmannens sak 2006/105, Plassering av flere innsatte på samme celle - dublering og bruk av flermannsceller.

³² Sivilombudsmannens sak 2007/1089, Undersøkelse av forholdene i Vadsø fengsel.

³³ Straffegjennomføringsloven § 17 første ledd tredje setning.

³⁴ De europeiske fengselsreglene, regel 18.5-18.7.

³⁵ Mandela-reglene, regel 12 nr. 2.

³⁶ Kriminalomsorgsdirektoratet, rundskriv nr. 3/2013, Dublering som midlertidig tiltak for å avvikle soningskøen, 20. desember 2013.

8.3 Mottaksrutiner

8.3.1 Regler om informasjon i innkomstfasen

Regler om informasjon til innsatte i innkomstfasen er nedfelt i Mandela-reglene.³⁷ Ifølge Mandela-reglene, regel 54 skal enhver innsatt umiddelbart etter innkomst gis skriftlig informasjon om lovverk og interne fengselsregler, rettigheter og plikter og alle andre forhold som er nødvendig for innsattes tilpasning til livet i fengsel. Videre følger det av regel 55 nr. 1 at slikt informasjonsmaterieell skal være tilgjengelig på de mest utbredte språkene blant de innsatte. Dersom en innsatt ikke forstår noen av språkene, skal tolketjenester benyttes.

8.3.2 Skriftlig og muntlig informasjon ved innkomst

Det fremkom at informasjon til innsatte i innkomstfasen ble gitt i en mottakssamtale, som skjedde så snart som mulig etter innkomst og innen ett døgn. I mottakssamtalen ble grunnleggende informasjon gitt om dagsrytmen og reglene i fengselet, rutiner for matbestilling, helseordningen og egenerklæring om helse, besøksrutiner, telefoni mv.

Fengselet delte ut skriftlig informasjon om dette på norsk, men informasjonen forelå ikke på andre språk. Muntlig informasjon ble gitt på norsk, engelsk eller ved hjelp av Google translate. Ved behov for tolk oppgav fengselet at de pleide å låne telefontolk bestilt av helsetjenesten for deres innkomstamtale med innsatte (se punkt 9.2).

Foreliggende informasjon tydet på at de fleste innsatte var fornøyd med informasjonen om regler og rutiner som ble gitt ved innkomst. Et fåtall gav likevel uttrykk for misnøye over lite informasjon ved innkomst, og at fengselet synes å anta at innsatte med soningserfaring kjente rutinene.

Vadsø fengsel hadde ellers tilgjengelig informasjon på norsk og samisk på sine hjemmesider under kriminalomsorgen.no. Det forelå ingen informasjon på engelsk.

Anbefalinger

- Det bør sikres at alle innsatte ved innkomst mottar muntlig og skriftlig informasjon om sine rettigheter og fengselets rutiner på et språk de forstår, uavhengig av soningshistorikk.
- Det bør utarbeides en informasjonspakke på engelsk for innkomstfasen.

8.4 Oppfølging av innsatte

Et klart flertall av de innsatte gav de ansatte svært gode tilbakemeldinger. Tilbakemeldingene handlet ofte om at betjentene var imøtekommende og at de tok seg tid til å ivareta den enkeltes behov. Det fremkom at mange av betjentene tok seg tid til å spille kort og prate i fellesskapet. De innsatte som var isolert/utelukket fra fellesskapet opplevde også høy grad av ivaretagelse (se punkt 6.4). Helhetsinntrykket er at både ledelsen og de ansatte strekker seg langt for å sikre en oppfølging med utgangspunkt i den enkeltes behov.

³⁷ Mandela-reglene, regel 54-55.

Foreliggende informasjon tydet samtidig på at det var behov for et økt fokus på kontaktbetjentordningen.³⁸ Flere innsatte oppgav at de ikke hadde fått tildelt kontaktbetjent, eller at de ikke var blitt informert om hvem som var deres kontaktbetjent. Enkelte oppgav at de ikke trengte kontakt med kontaktbetjent fordi de kunne få hjelp av alle de ansatte. Likevel understrekes betydningen av at alle innsatte, også varetektsinnsatte, bør ha en kontaktbetjent med et spesielt ansvar for å følge opp den enkelte.

Anbefaling

- Det bør sikres at alle innsatte får en kontaktbetjent og informeres tydelig om dette.

---

³⁸ Hovedoppgavene til en kontaktbetjent er å sikre at den innsatte får informasjon om fengselet og hvilke rettigheter og plikter han eller hun har, at problemer, behov og ressurser blir kartlagt snarest mulig etter innsettelsen, å støtte og motivere den innsatte, å være et bindeledd mellom den innsatte og fengselet for øvrig, å medvirke til prosessen med å planlegge tiden etter soning, og å bistå ved henvendelser utad, for eksempel til sosialkontor, arbeidskontor og undervisningsmyndigheter.

9 Helsetjenester

9.1 Generelt

Fengselshelsetjenesten er tilknyttet helseenheten i Vadsø kommune. På besøkstidspunktet bestod helsetjenesten av en lege som var til stede en dag i uken (20 prosent stilling), og to sykepleiere ansatt i 100 prosent stilling. En av sykepleierne hadde videreutdanning innen psykisk helsevern. Psykolog fra spesialisthelsetjenesten besøkte fengselet en til to ganger i måneden. Ved mistanke om alvorlige psykiske lidelser ble innsatte fremstilt til psykiatrisk klinikk på Universitetssykehuset Nord-Norge (UNN). Ved behov for legehjelp utenfor legens konsultasjonstid ble innsatte kjørt til kommunal legevakt.

Konsultasjonstidene var fra kl. 08.00 til kl. 15.30 på hverdager. Helsepersonalet var ikke til stede på kveldstid eller i helgene, i dette tidsrommet må de innsatte eventuelt kjøres til legevakt.

Under besøket ble det avholdt separate samtaler med de to sykepleierne i fengselshelsetjenesten, og helseavdelingen ble besøkt som en del av befaringen. Helseavdelingen hadde kontor i andre etasje av fengselets bygg for høyt sikkerhetsnivå, vegg i vegg med skolen. Helsetilbudet var også et viktig fokus i private samtaler med de innsatte.

En klar overvekt av de innsatte uttrykte seg svært positivt til den oppfølgingen de fikk fra sykepleierne, men flere opplevde at det var lang ventetid for å få time hos lege og tannlege. Funn gjort under besøket viste også at sykepleierne hadde særlig tett oppfølging av isolerte innsatte (se punkt 6.4).

9.2 Tilgang til helsetjenester

9.2.1 Helsevurdering ved innkommst

Innhentet informasjon tyder på at helsetjenesten rutinemessig gjennomfører inkomstsamtale med innsatte. En klar overvekt av de innsatte som forebyggingsenheten snakket med, oppga at de fikk en samtale med sykepleier i løpet av samme dag eller dagen etter (med unntak for innsatte med innkommst i helgen).

En helsevurdering ved innkommst er et viktig vern mot tortur og umenneskelig behandling, og det er derfor positivt at dette gjennomføres som rutine i Vadsø fengsel.³⁹

9.2.2 Sentrale temaer for inkomstsamtale

Det ble oppgitt at rutinen var at helseavdelingen mottar oppdaterte lister over innsatte hver morgen og at listen gjennomgås på morgenmøtene, der også helsetjenesten deltar. Sykepleierne gjennomførte en samtale med de innsatte om deres helsetilstand, for å vurdere behov for videre oppfølging.

Nyankomne innsatte ble bedt om å fylle ut et egenerklæringsskjema om helse, som inneholdt felt for utfylling av blant annet innsattes fastlege, faste medisiner og spørsmål om rusavhengighet og tidligere sykdommer. Flere av de innsatte oppgav at de hadde fått spørsmål om både somatisk og

³⁹ CPTs rapport etter besøk i Danmark 4.-13. februar 2014, CPT/Inf (2014) 25, side 34, avsnitt 51. Se også CPTs rapport etter besøk i Norge 18.-27. mai 2011, CPT/Inf (2011) 33, side 29, avsnitt 67.

psykisk helsetilstand. Det fremgikk også i samtale med sykepleierne at de var særlig oppmerksomme på mulig selvmordsrisiko knyttet til varetektsinnsatte, isolerte innsatte, og de som var fengselet for første gang. En av sykepleierne hadde gjennomført kurs i tidlig intervensjon mot selvmord.

9.3 Konfidensialitet

CPT har i sine helsestandarder for fengsler understreket betydningen av at innsatte kan kommunisere med helsepersonell på en måte som ivaretar fortrolighet, for eksempel ved bruk av forseglede konvolutt.⁴⁰ Betydningen av vern om helseopplysninger følger nå også av Mandela-reglene.⁴¹

Innsatte kunne be om kontakt med helseavdelingen ved å fylle ut en samtalelapp. Samtalelappen inneholdt et felt for å angi grunn til ønsket om konsultasjon. Det fremgikk at den innsatte måtte fylle ut hva samtalen gjaldt. I tillegg til et felt for innsattes egen underskrift, var det også et felt for ansattes signatur.

En del av de innsatte oppgav at de hadde brukt en lukket konvolutt eller at de kjente til at de kunne be om dette. Enkelte oppgav også at de hadde fått beskjed om at de kunne skrive at samtalen var personlig når det gjaldt helsesamtaler. Andre innsatte var ikke informert om at de ikke trengte å oppgi bakgrunnen for henvendelsen og følte seg usikre på grunn av dette. Slik samtalelappene er utformet, legges det opp til at innsatte deler personlig helseinformasjon med andre enn helsetjenesten.

Anbefaling

- Fengselet bør, i samråd med helseavdelingen, utarbeide samtalelapper der det ikke legges opp til deling av fortrolig helseinformasjon. Konvolutter bør alltid være tilgjengelig på samme sted som samtalelappene.

⁴⁰ CPT Standards, side 39, avsnitt 34. Det vises også til CPTs besøk til Danmark 2014, [CPT/Inf (2014) 25], side 35, avsnitt 53.

⁴¹ Mandela-reglene, regel 32 nr. 1 c

10 Fysiske forhold

10.1 Uteområder

Den ordinære luftegården var romslig nok for fysisk aktivitet, og hadde en stor gressplen. Det var satt opp et volleyballnett og trebenker som var produsert i fengselets verksted. Innsatte forebyggingsenheten snakket med under besøket oppga at de tilbys en times opphold i friluft hver dag. Flere opplevde dette som for lite, særlig i den lyse delen av året. Et kontaktutvalg bestående av innsatte fra de tre avdelingene hadde uttrykt et ønske om å få satt opp et treningsstativ i luftegården. Ifølge fengselsledelsen var dette i ferd med å bli fulgt opp.

Fengselet hadde to mindre lufterom som var beregnet for innsatte som var utelukket fra fellesskapet eller underlagt isolasjon fra retten.⁴² Disse ble fulgt alene ut i et av rommene av betjentene for gjennomføring av luftetid. Rommene hadde høye murvegger på alle sider og den innsatte kunne bare se ut gjennom taknettingen. Det var mulighet til å stå i ly ved uvær. Rommene var for små til fysisk aktivitet som f.eks. løping. Slike lufterom for isolerte innsatte, ofte kalt «stråleluft», finnes i flere av landets fengsler. Det bemerkes at denne formen for luftefasiliteter kan legge en ytterligere belastning til opplevelsen av å sitte isolert. CPT har anbefalt at isolerte innsatte sikres utendørsarealer av tilstrekkelig størrelse til å gi mulighet til å bruke kroppen og at arealene gir ly ved uvær.⁴³ Mandela-reglene fastsetter også at utendørsarealer skal gjøre det mulig for innsatte å drive med fysisk aktivitet.⁴⁴

Anbefaling

- Det bør iverksettes tiltak for å sikre at isolerte innsatte får mulighet til å bruke kroppen ved fysisk aktivitet under opphold i friluft.

10.2 Sanitære forhold på cellene

Sivilombudsmannen har ved flere anledninger tatt opp problemstillinger knyttet til manglende eller vanskelig tilgang til toalett i fengsel.⁴⁵ Utfordringer med lite egnede toalettfasiliteter ble også fremhevet etter ombudsmannens besøk til Vadsø fengsel i 2007.⁴⁶ Siden da er en rekke forhold rettet opp. Funn under besøket viste likevel at det gjenstår tiltak for å sikre at alle innsatte i Vadsø fengsel har tilfredsstillende toalettforhold.

På besøkstidspunktet manglet flere av cellene i Vadsø fengsel eget toalett. I mottaksavdelingen i 1. etasje hadde kun to av de seks enkeltcellene eget toalett. De to dobbeltcellene hadde eget atskilt toalett. I tidsrommet fra innlåsing på kveldstid til utlåsing på morgenen måtte de innsatte derfor ringe på en callingknapp for å bli fulgt til toalettet. Det fremkom ingen informasjon om at det ble benyttet dobøtter for toalettbesøk nattetid, slik situasjonen var forrige gang ombudsmannen besøkte Vadsø fengsel. Enkelte innsatte oppga imidlertid at de noen ganger urinerte i vasken for å

⁴² Se hhv. straffegjennomføringsloven § 37 og straffeprosessloven § 186 a.

⁴³ CPT Standards, side 35, avsnitt 58.

⁴⁴ Mandela-reglene, regel 23 nr.2.

⁴⁵ Se særlig Sivilombudsmannens uttalelse i sak 2006/105 om plassering av flere innsatte på samme celle – dublering og bruk av flermannsceller.

⁴⁶ Sivilombudsmannens uttalelse i sak 20067/1089 om undersøkelse av forholdene i Vadsø fengsel.

slippe å be om, eller vente på, å bli fulgt til toalettet. Ifølge ledelsen fikk alle innsatte mulighet til å gå på toalettet også om natten, men av sikkerhetshensyn låses de ut en og en av gangen. Uansett fremstår det som uheldig at celler i et fengsel er utrustet på en måte som gjør at innsatte finner det nødvendig å urinere i vasken, særlig tatt i betraktning at vaskeservanten også brukes til tannpuss og rengjøring. Ifølge fengselsledelsen vil man sommeren 2016 ha installert toaletter på alle celler i avdeling 1. etasje. Høsten 2016 var det planlagt å installere to til fire toaletter til på avdeling 2. etasje Nord. Fengselet hadde på besøkstidspunktet ikke planlagt hvor mange toaletter som ville kunne installeres i 2017, men målet var å få toaletter på alle cellene i Vadsø fengsel.

Enkelte av toalettene som allerede var installert på celler, var utformet i rustfritt stål uten toalettlokk og var ikke atskilt fra resten av cellen. Under befaringsobserverte enheten celler der innsatte hadde lagt avispapir over doringen for å dekke den til.

Sivilombudsmannen understreker at uhindret tilgang til toalett hele døgnet og mulighet til å ivareta hygiene er viktig for å sikre verdige soningsforhold. Betydningen av at innsatte skal ha tilgang til toalett døgnet rundt er understreket av CPT.⁴⁷ Ifølge Mandela-reglene skal det være mulig for innsatte å gå på toalettet når det er nødvendig og det skal kunne skje på en hygienisk og anstendig måte.⁴⁸

Anbefaling

- Fengselet bør sikre at alle innsatte kan gå på toalettet når det er nødvendig og at det kan skje på en hygienisk og anstendig måte.

10.3 Tilrettelagt celle for innsatte med bevegelsehemninger

På besøkstidspunktet var det ikke innsatte med bevegelsehemninger. Det fremkom imidlertid at Vadsø fengsel ikke har celler som er tilpasset for innsatte med rullestol.

Anbefaling

- Innsatte med bevegelsehemning bør sikres likeverdige soningsforhold som andre innsatte.

⁴⁷ CPT Standards, avsnitt 49. Se også de europeiske fengselsreglene punkt 19.3.

⁴⁸ Mandela-reglene, regel 15.

11 Kontakt med omverdenen

11.1 Besøk

Ordinære besøksdager i Vadsø fengsel var fredag, lørdag og søndag. Besøkene kunne mottas en gang ukentlig og vare i inntil én time, men besøkende med lang reisevei kunne innvilges utvidet besøkstid.⁴⁹

Få innsatte forebyggingsenheten snakket med under besøket hadde hatt besøk av venner eller familie. De fleste oppgav at grunnen var reisevei og/eller kostnader for pårørende som bodde langt unna. Det vises til at Vadsø fengsel er det eneste fengselet med høyt sikkerhetsnivå i Finnmark, som er landets største fylke med et areal på mer enn 48 000 km². Enkelte viste også til korte dommer, eller til at de ikke ønsket at familien skulle se dem fengselet.

Ingen oppgav at manglende besøk skyldes hindringer eller manglende tilrettelegging fra fengselets side. Enkeltinnsatte opplevde likevel at prosedyren for å få innvilget besøk var vanskelig å forstå.

Under befaringen undersøkte enheten fengselets to besøksrom. Rommene var vedlikeholdt og med godt renhold, men standarden fremstod som noe slitt. Utenfor besøksrommet var det lagret bokser med leker til besøkende barn. Det var anledning til å benytte en glassvegg mellom rommene dersom vilkårene for besøkskontroll var oppfylt.⁵⁰ Fengselet opplyste at verken laken eller kondomer var tilgjengelig i rommet, men at ansatte eventuelt kunne finne frem laken dersom de fikk spørsmål om dette.

De innsatte som hadde hatt besøk i fengselet hadde ingen kritiske bemerkninger til fengselets tilrettelegging.

11.2 Telefon

Innsatte i Vadsø fengsel hadde anledning til å ringe i inntil 20 minutter per uke og innsatte med barn kunne søke om 10 minutter ekstra per uke. Flere innsatte fortalte at de hadde fått utvidet ringetid, også flere innsatte som ikke hadde barn. Enkeltinnsatte opplevde at de ikke var blitt tilstrekkelig informert om mulighet til å søke om utvidet tid. De innsatte ble informert om anledning til å søke om å få snakke sitt eget morsmål, og at samtalen kunne bli avlyttet. Enkelte innsatte opplevde ikke å ha blitt informert om at telefoner med forsvarer eller offentlige instanser var holdt utenfor ringetiden på 20 minutter.

Telefonsamtaler ble i hovedsak gjennomført med bærbar telefon fra den innsattes egen celle. Ingen av de innsatte oppgav problemer med gjennomføringen av telefonsamtalene, men flere opplevde at telefontiden var for kort, også med 10 minutters utvidelse. Særlig synes dette å gjelde for innsatte som ikke mottok besøk på grunn av lang reisevei for pårørende (se punkt 11.1). Innsatte med pårørende i andre land pekte på at det var svært dyrt å ringe til hjemlandet.

Fengselet bør, i samråd med overordnet myndighet, se på mulighetene for at innsatte kan bruke alternative kommunikasjonsmidler (for eksempel Skype). En slik løsning vil kunne bøte på noe av den

⁴⁹ Jf. Retningslinjer til lov om gjennomføring av straff mv (straffegjennomføringsloven) og til forskrift til loven, punkt 3.34.

⁵⁰ Straffegjennomføringsloven § 31 andre og tredje ledd.

kontakten innsatte mister dersom familie og venner ikke har mulighet til å komme på besøk, og utgjør et rimelig alternativ til vanlige telefonsamtaler.

Det bemerkes at Mandela-reglene har inkludert elektroniske og digitale kommunikasjonsformer for kontakt mellom innsatte og deres pårørende.⁵¹ Til sammenlikning har man i polske fengsel etablert en mulighet for visse grupper innsatte til å bruke Skype i alle landets fengselsinstitusjoner.⁵² Etter det opplyste skal dette være et særlig tilbud til utenlandske innsatte og andre med familie som er bosatt i eller utenfor Polen og der lang reisevei for pårørende vanskeliggjør besøk.

Anbefaling

- Fengselet bør legge til rette for at innsatte som ikke har mulighet til å få besøk av familie og venner utenfor fengselet på grunn av lang reisevei, kan få kommunisere med dem via Skype eller tilsvarende nettløsning.

⁵¹ Mandela-reglene, regel 58 nr. 1 a.

⁵² Report of the Human Rights Defender on the activities of the National Preventive Mechanism in Poland in 2014, side 22, avsnitt 2.3.

Besøksadresse: Akersgata 8, Oslo
Postadresse: Postboks 3 Sentrum, 0101 Oslo
Telefon: 22 82 85 00
Grønt nummer: 800 80 039
Telefaks: 22 82 85 11
Epost: postmottak@sivilombudsmannen.no
www.sivilombudsmannen.no/forebyggingsenheten

